

politika je jen ekonomie, láska toliko rozkoš. A vždycky se to bude považovat jen za biochemii v mozku.

4. Nakonec uvádím, že to, co bylo řečeno o transpozici, vrhá nové světlo na nauku o vzkříšení těla. Protože v jistém smyslu může transpozice dokázat cokoli. Ať je rozdíl mezi Duchovnem a Přírodou, mezi estetickou blažeností a oním roztřesením bránice, mezi skutečností a obrazem jakkoliv velký, přece jen může být transpozice svým vlastním způsobem přiměřená. Řekl jsem už dřív, že ve své kresbě ponecháváte jen čistě bílý papír tam, kde mají být slunce a oblaka, sníh, voda či lidské tělo. Jak je to v jednom smyslu uboze nepřiměřené! A jak je to dokonalé v jiném smyslu! Při správném vystínování se bude tato skvrnka bílého papíru zcela zvláštním způsobem podobat zářivému slunci. Když se zadíváme na sníh na papíře, téměř se otřeseme chladem, hledíme na planoucí oheň na papíře a málem k němu vztáhneme ruce, abychom se ohřáli. Nemohli bychom tedy rozumnou analogií předpokládat, že neexistuje žádný zážitek ducha tak transcendentní, tak nadpřirozený a žádná vize samotného božství tak blízká, tak překračující všechny naše představy a citové vzruchy, že s ní na smyslové úrovni nemůžeme dosáhnout přiměřeného souladu? Ne v novém smyslu, ale v neuvěřitelné záplavě oněch pravých smyslových pocitů, jimž jsme nyní dodali význam a přehodnocení, o němž jsme dosud neměli ani to nejmenší tušení?

Kázání v Mansfieldově koleji v Oxfordu.

Břímě slávy

Kdybyste se dnes zeptali dvaceti hodných lidí, co považují za nejvyšší ctnost, devatenáct z nich by odpovědělo, že za ni považují nesobeckost. Kdybyste se však na totéž vyptávali téměř kteréhokoliv z dávných velkých křesťanů, odpověděl by, že nejvyšší ctností je láska. Chápete, co se stalo? Pozitivní výraz nahradil výraz negativní. Tento posun má daleko větší než jen filosofický význam. Negativní idea nesobeckosti už v sobě nenesl jako prvotní podnět zajištění věcí pro ostatní, ale naši vlastní schopnost obejít se bez nich. Jako by důležitým bodem bylo naše odříkání, a ne štěstí ostatních. Mám za to, že toto se nerovná křesťanské ctnosti lásky. Nový zákon mluví hodně o sebezapírání, ale nemluví o něm jako o konečném cíli. Ukládá se nám ovšem, abychom zapřeli sebe sama, brali na sebe své kříže a tak následovali Krista; téměř každý popis toho, čeho nejvyššího dosáhneme, když to opravdu učiníme, se odvolává na přání. Ve většině moderních myslí číhá dojem, že přát si své vlastní dobro a chtít se z něho opravdu radovat je něco špatného. Já však předkládám názor, že tento sklon není součástí křesťanské víry, že se do ní vplížil z Kanta a od stoiků. Vskutku, když uvažujeme beze studu o slibech odměn a o závatné povaze odměn příslibovaných v evangeliích, zdálo by se, že náš Pán shledává naše přání ani ne příliš silnými, jako spíše příliš slabými. Jsme polovičatá, vlašná stvoření, posedlá pitím a sexem a ctižádostí, zatímco se nám nabízí nekonečná radost. Jsme jako nevšimavé, nevědomé dítě, které si raději plácá bábovičky z bláta v chudinské čtvrti, protože si nedovede představit,

co znamená nabídka prázdnin u moře. Až příliš snadno se uspokojíme.

Nesmí nás obtěžovat tvrzení nevěřících, že právě tyto přísliby odměn dělají ze života křesťana námezdný vztah. Jsou různé druhy odměny. Existuje odměna, která nemá pražádné přirozené spojení s věcmi, které děláte, abyste si ji zasloužili, a nijak nesouvisí s přáním, jež by mělo ty věci provázet. Peníze nejsou přirozenou odměnou za lásku. Proto také označujeme muže, který si bere ženu kvůli jejímu věnu a jmění, za ziskuchtivce. Manželství je přece náležitou odměnou pro toho, kdo opravdu miluje, a ten, kdo po něm touží, není ziskuchtivý. Generál, který bojuje jen proto, aby byl povýšen do šlechtického stavu, je ziskuchtivý. Generál, který bojuje ze všech sil za spravedlivé vítězství, ziskuchtivý není, protože vítězství v boji je pro něho náležitou odměnou, právě tak jako manželství je náležitou odměnou lásky. Spravedlivé odměny nejsou pouhým přívažkem činností, za kterou se udělují, ale jen vyvrcholením samotné činnosti. Existuje ještě třetí případ, a ten je složitější.

Požitek z řecké poezie je zajisté zaslouženou, a ne ziskuchtivou odměnou za vytrvalé studium řečtiny. Jenomže to mohou ze své vlastní zkušenosti potvrdit toliko ti, kdo ve studiu došli až k hlubokému porozumění řecké poezii. Žáček, který se teprve prokousává řeckou gramatikou, se asi nemůže těšit na to, jak jednou bude rád číst Sofokla, až dospěje, určitě ne tak, jako se může milující těšit na manželství nebo generál na vítězství. Učí se nejprve kvůli známám, nebo proto, aby unikl trestu nebo aby udělal radost rodičům, v nejlepším případě s nadějí na budoucí dobro, které si však v přítomnosti ani nedovede představit, natož si je přát. Jeho situace se tedy do jisté míry podobá situaci ziskuchtivce. Odměna, které chce dosáhnout, bude

sice náležitou a spravedlivou odměnou, ale on to nebude vědět, dokud ji nedostane. A on ji zatím dostává postupně, radost se k němu připlíží jedině po značné námaze, a nikdo nedokáže vyznačit den či hodinu, kdy jedno přestalo a druhé nastalo. Ale tak daleko dojde právě až tehdy, když se odměně přiblíží natolik, že si ji začne přát kvůli ní samé. Vskutku, síla takového přání je už sama o sobě předběžnou odměnou.

Křesťané jsou ve vztahu k Nebi ve velmi obdobné situaci jako onen žáček. Ti, kteří dorůstají k věčnému životu, velmi dobře vědí, že z pohledu Boha nepochybně nejde o pouhý úplatek, ale o skutečné završení jejich pozemského putování. My, kteří jsme toho ještě nedorostli, to nemůžeme znát stejným způsobem, ba ani nemůžeme s takovým poznáním začínat. My jedině vytrváváme v poslušnosti a první odměnu za svou poslušnost nalézáme v rostoucí touze po nejvyšší odměně. Právě úměrně s růstem této touhy bude postupně odumírat strach, takže konečně rozeznáme jeho absurdnost, ledaže by naše přání bylo pouhou ziskuchtivostí. Pravděpodobně k tomu u většiny z nás nedojde ze dne na den, poezie vždy jen pozvolna nahrazuje gramatiku, evangelium zákon. Poslušnost se přetváří v touhu tak povlovně, jako příliv nadzvedá loď uvízlou v písku na pobřeží.

Mezi námi a žáčkem je však jedna další závažná podobnost. Je-li školák nadán představitivostí, nejspíš objeví díla anglických básníků a romanopisců vhodná pro svůj věk o nějakou dobu dřív, než se začne domnívat, že ho řecká gramatika přivede k většímu a většímu potěšení stejného druhu. Možná pak bude řečtinu dokonce zanedbávat a tajně se začte do Shelleyho a Swinburneho. Jinými slovy, přání, které mu někdy později skutečně splní řečtina, v něm už dřímá a spojuje se s předměty, které neprojevují

žádné vazby na Xenofóna a slovesa končící na „mi“. Jsme-li tedy stvoření pro Nebe, touha po našem pravém domově už v nás dřímá, i když není dosud spojena s pravým cílem, a bude se nám dokonce jevit jako nepřátelská vůči tomuto cíli. A mám za to, že právě tehdy cíl najdeme. Mé podobství o školáčkovi nepochybně v jednom bodě nevyjde. Anglická poezie, kterou hltá v době, kdy měl procvičovat řečtinu, může být pro něho tak prospěšná jako řecká poezie, k níž ho ta cvičení dovedou, takže když se upne na Milтона, místo aby směřoval k Aischylovi, nevrhá se do náruče falešné touhy. Náš případ je však přece jen velmi odlišný. Je-li naším skutečným osudem nadčasové, nekonečné dobro, pak kterékoliv jiné dobro, na které se naše touha upne, musí být do jisté míry klamné, musí v nejlepším případě obnášet jen symbolický vztah k tomu, co vpravdě uspokojí.

Když mluvím o této touze po naší vzdálené vlasti, kterou v sobě objevujeme i teď, pociťuji určitý ostych. Dopouštím se téměř neslušnosti, když se snažím natrhnout cípek neukojitelného, neutěšitelného tajemství v každém z vás – tajemství, které tolik zraňuje a bolí, že se mu mstíte pojmenováním názvy jako Nostalgie a Romantismus a Dospívání. Toto tajemství ale současně proniká taková sladkost, že když ve velmi důvěrném rozhovoru hrozí zmínka o něm, začneme být nemotorní a neohrabaní a předstíráme, že se sami sobě vysmíváme. Je to tajemství, které nedokážeme skrýt a nedokážeme vypovědět, ačkoliv po obojím prahneme. Nemůžeme je vypovědět, protože je to touha po něčem, co se v našich zkušenostech dosud nikdy doopravdy nevyskytlo. Nemůžeme je skrýt, protože naše zkušenost je stále naznačuje a my sami sebe prozrazujeme stejně jako milenci, když padne jméno milovaného. Naším nejobvyklejším východiskem z nouze je nazvat to krásou a chovat se, jako by tím bylo vše vyřízeno.

Wordsworthovým východiskem z nouze bylo ztotožňovat je s určitými okamžiky ze své vlastní minulosti. Ale to je jen klamání. Kdyby se Wordsworth vrátil k oněm okamžikům v minulosti, nenašel by věc samotnou, ale jen její připomínku. To, co si zapamatoval, by se ukázalo jen jako rozpomínání. Knihy nebo hudba, o nichž jsme se domnívali, že jsou nositeli krásy, nás zradí, když jim příliš důvěrujeme, krása nebyla v nich, ona *jimi jen prošla* a to, co z ní vzešlo, byla touha. Tyto věci – krása, vzpomínka na naši minulost – jsou dobrými příklady toho, co si vskutku přejeme, ale jestliže je mylně zaměníme za věc samu, projeví se jako němé idoly lámající srdce svých citelů. Protože ony totiž nejsou samou podstatou, jsou jen vůně květiny, kterou jsme nenašli, jsou jen ozvěnou melodie, kterou jsme neslyšeli, novinkami ze země, kterou jsme dosud nikdy nenavštívili. Myslíte si, že se pokouším zapříst vás do nějakého kouzla? Možná se o to pokouším. Ale jen si vzpomeňte na pohádky! Zaklínadla se v nich používají pro zrušení kouzel stejně jako pro očarování. A vy i já potřebujeme to nejmocnější zaklínadlo, jaké lze objevit, aby nás probudilo ze zlého očarování světáctvím, které nás spoutává skoro sto let. Téměř celé naše vychování se zaměřovalo na umlčování toho nesmělého, vytrvalého vnitřního hlásku, téměř všechny naše moderní filosofie byly vynalezeny, jen aby nás přesvědčily, že dobro pro člověka se má nalézat jen a jen na zemi. A přece je pozoruhodné, že takové filosofie jako Pokrok nebo Tvůrčí vývoj samy váhavě dosvědčují pravdu, že náš skutečný cíl je někde jinde. Když se vás snaží přesvědčit, že naším domovem je země, povšimněte si, jak to vykládají. Snaží se vás přesvědčit, že tuto zemi je možno změnit v ráj, a tím chtějí zastřít váš pocit vyhnanství, jímž pro vás vlastně země je. Hned na to vám budou tvrdit, že tato šťastná vyhlídka je dobrým východiskem

do budoucnosti, a zastírají tak vaše poznání, že vaše vlast není tady a nyní. A konečně, jen aby se neprobudila vaše touha po nadčasovém a celé jejich přemlouvání nepokazila, používají jakékoliv rétoriky, kterou mají po ruce, jen aby vypudili z vašeho vědomí, že i kdyby se mohlo člověku dostat na zemi veškerého štěstí, které mu tak snaživě slibují, každická generace je přece jen ztratí svou smrtí, včetně té úplně poslední generace. Celá jejich historie byla k ničemu, nebyla by příběhem pro věky věků. Odtud pramení všechny nesmysly, které pan Shaw vkládá do závěrečné Lilitiny řeči, a Bergsonovy poznámky, že *élan vital*, životní síla, je schopna překonat všechny překážky, snad dokonce i smrt – jako bychom mohli uvěřit, že nějaký společenský nebo biologický vývoj na této planetě by mohl pozdrzet stárnutí a vychládání slunce nebo vyvrátit druhý termodynamický zákon.

Ať dělají co dělají, my jsme si stále všichni vědomi touhy, kterou nemůže uspokojit žádné přirozené štěstí. Ale je nějaký důvod domnívat se, že nám skutečnost nabízí nějaké její naplnění? „To, že máme hlad, ještě nedokazuje, že máme chléb.“ Myslím si však, že to může vyvolat námitky, že se zde nechápe podstata věci. Fyzický hlad člověka nedokazuje, že dostane chléb, takže na voru v Atlantiku může zemřít vyhladověním. Tento hlad však nicméně dokazuje, že člověk pochází z rodu, který udržuje tělo na živu jídlem, a obývá svět, v němž jsou k mání jedlé potraviny. Stejným způsobem, i když tomu nevěřím (ačkoliv bych si moc přál, abych věřil), má touha po Ráji dokazuje, že se z něho budu radovat. Myslím si, že je dobrým znamením toho, že něco takového existuje a že se z něho budou radovat aspoň někteří lidé. Muž může nějakou ženu milovat a nemusí jí získat, bylo by však podivné, kdyby v bezpohlavním světě existoval jev zvaný „zamilovanost“.

Zde tedy máme touhu, neustále bloudící a nejistou svým cílem a stále velice neschopnou vidět onen cíl ve směru, v němž skutečně leží. Naše posvátné knihy o tomto cíli podávají jakousi zprávu. Je to ovšem zpráva symbolická.

Nebe je samozřejmě mimo naši zkušenost. Jenže všechny srozumitelné popisy jsou a musí být o věcech v rámci naší zkušenosti. Obraz Nebe v Písmu je tedy právě tak symbolický jako ten, který si pro sebe bez jakékoliv pomoci vynalezne naše touha. Nebe není ve skutečnosti plné skvostů o nic víc, než je plné přírodních krás nebo líbezných hudebních melodií. Rozdíl spočívá v tom, že představa biblického líčení má autoritu. Zapsali je v Bibli ti, kteří byli Bohu blíže než my, a v průběhu století byla prověřena křesťanskou zkušeností. Přirozená přitažlivost této autoritativní představy je pro mě zpočátku velmi malá. Na první pohled mou touhu spíš ochlazuje, než probouzí. A právě to bych měl očekávat. Kdyby mi křesťanství nemohlo říct o té vzdálené zemi nic víc než dohady mé vlastní povahy, pak by mě křesťanství ničím nepřesahovalo. Má-li poskytnout víc, musím očekávat, že to bude méně přitažlivé než „můj vlastní výtvar“. Chlapci, který právě dočetl Shelleyho, se Sofokles zdá zprvu nudný a chladný. Je-li v našem náboženství něco objektivního, pak nesmíme nikdy odvracet zrak od těch prvků v něm, které se zdají být záhadné nebo dokonce odpudivé, protože zrovna ono tajemné či odrazující skrývá něco, co dosud neznáme a co nutně potřebujeme poznat.

Zaslíbení Písma můžeme stručně seřadit zhruba pod pět záhlaví. Slibuje se za první, že budeme s Kristem, za druhé, že budeme jako on, za třetí s obrovským bohatstvím představivosti líčí, že s ním budeme sdílet „slávu“, za čtvrté, že budeme v jistém smyslu nasyceni nebo pohostěni či potěšeni, a konečně, že budeme mít jakýsi druh

oficiálního postavení ve Vesmíru – že budeme vládnout městům, soudit anděly a že budeme sloupy chrámu Božího. První otázka, kterou vznáším k těmto slibům, zní: „Proč byly přidány k tomu prvnímu?“

Může být cokoliv přidáno k představě bytí s Kristem? Neboť musí být pravdou, jak říká dávný spisovatel, že ten, kdo má Boha a všechno ostatní, nemá víc než ten, kdo má jedině Boha. Myslím, že odpověď se opět váže k povaze symbolů. I když nám může na první pohled uniknout, co je zjevné, zůstává přece pravdou, že jakákoli představa bytí s Kristem, kterou si je většina z nás nyní schopna vytvořit, nebude mnohem méně symbolická než ostatní zaslíbení, neboť obsahuje myšlenky blízkosti a takového láskyplného rozhovoru, jak rozhovoru rozumíme nyní, a pravděpodobně se soustředí na lidskost Krista s vyloučením jeho božství. Ve skutečnosti shledáme, že ti křesťané, kteří věnují pozornost výhradně tomuto prvnímu slibu, jej vždycky naplňují velmi pozemskou představivostí, vlastně představivostí svatební nebo erotickou. Já pro tuto chvíli představivost neodsuzuji. Srdečně si přeji, abych do ní mohl vstoupit hlouběji, než vstupuji teď, a modlím se, aby se mi to podařilo v budoucnu.

Ale já mám za to, že je to také jen symbol, pouze v některých ohledech je podobný realitě, avšak v jiných ohledech je zcela jiný, a proto potřebuje opravit podle odlišných symbolů v jiných zaslíbeních. Proměna zaslíbení neznamena, že naší nejvyšší blažeností bude něco jiného než Bůh. Protože však Bůh je víc než jen osoba a abychom si nepředstavovali radost z jeho přítomnosti výlučně jen výrazy naší současné žalostné zkušenosti osobní lásky se vši její úzkoprsostí, napětím a jednotvárností, dodává se tučet rozmanitých představ vzájemně se opravujících a napomáhajících jedna druhé.

Nyní se zaměřím na myšlenku slávy. Nemůžeme se nijak vyhnout skutečnosti, že tato představa je v Novém zákoně a v nejstarších křesťanských spisech velmi výrazná. Spása se soustavně spojuje s palmami, korunami, bělostnými rouchy, trůny a nádherným jasem, připodobněným slunci a hvězdám. Všechno to na mne bezprostředně nedělá žádný dojem a přiznávám, že v tomto směru jsem typicky moderní. Sláva podle mne nabízí dvě myšlenky, z nichž jedna mi připadá zkažená a druhá směšná. Sláva totiž pro mne znamená buď věhlas, proslulost anebo jasnost, zářivost. Pokud jde o první, být slavný znamená být lépe znám než ostatní a pak se mi touha po věhlasu jeví jako soupeřivá vášeň, a pochází tudíž spíš z pekla než z Nebe. Pokud jde o druhou, kdopak si přeje stát se jakousi živoucí elektrickou zářivkou?

Když jsem začal tuto záležitost zkoumat hlouběji, otráslou mnou, že jsem našel tak rozdílné křesťany jako Miltoona, Johnsona a Tomáše Akvinského, kteří zcela upřímně uvažují o nebeské slávě ve smyslu věhlasu a dobré pověsti. Jenže nešlo o slávu vzdávanou našimi bližními, šlo o věhlas daný Bohem, o souhlas nebo, řekl bych, „ocenění“ Boží. A když jsem to tak promyslel, uviděl jsem, že toto je správný biblický pohled. Nic nemůže vyloučit z podobenství božskou *accolade*, božskou *poctu*: „Dobře jsi konal, služebníku dobrý a věrný.“ A s tímto poznáním se většina toho, co jsem si myslel po celý život, zhroutila jako domeček z karet. Náhle jsem si připomněl, že nikdo nemůže vstoupit do Nebe, jedině jako dítě. A na dítěti se nic tak neprojeví – ne ovšem na nafoukaném dítěti, ale na dítěti hodném – jako jeho veliká a neskrývaná radost z pochvaly. Nesetkáváme se s ní jen u dítěte, ale také u psa či koně. Zřejmě to, co jsem léta považoval za pokoru, mi po všechna léta bránilo pochopit, co je ve skutečnosti tou

nejpokornější, tou nejdětštější, tou nejtvorivější radostí, tím největším blahem: zvláštní potěšení horšího z uznání lepšího, očividná radost zvířete z pochvaly člověka, dítěte z pochvaly otce, žáka z pochvaly učitele, tvora z pochvaly Stvořitele. Nezapomínám, jak hrozně tuto nejnevinější touhu parodují naše lidské ctižádosti anebo jak nehorázně rychle se podle mé vlastní zkušenosti obrací zasloužená radost z ocenění těch, kterým jsme dlužni projeviti vděk, téměř ve smrtelný jed sebeobdivu a ješitnosti. Věděl jsem však, že jsem odhalil prchavý okamžik, velice kratičký okamžiček, než k tomu došlo, a během té chvíličky zadostiučinění, že jsem se zavděčil těm, které jsem měl opravdu rád a jichž jsem si právem vážil, bylo naprosto čisté. A to stačí, abychom povznesli myšlenky k tomu, co může nastat, když se vykoupená duše nad veškeré naděje a téměř nade všecku víru konečně dozví, že se zalíbila tomu, pro jehož zalíbení byla stvořena. Tehdy nezbude žádný prostor pro domýšlivou ješitnost. Duše bude osvobozena od směšné domněnky, že to dokázala sama. Bez nejmenší poskvrny tím, co bychom nyní nazývali sebechválou a sebeoceněním, se zaraduje tím nejnevinějším vědomím, že ji Bůh stvořil, aby byla, a v tom okamžiku, který ji navždy vyhojí z jejího starého komplexu podřadnosti, utone její pýcha daleko hlouběji než Prosperova kniha. Dokonalá pokora se obejde bez skromnosti. Jestliže Bůh je s dílem spokojen, je i dílo samo se sebou spokojeno, „není na duši, aby si vyměňovala poklony se svým Pánem“. Dovedu si představit, jak někdo prohlašuje, že se mu nelíbí mé pojetí nebe jako místa, kde nám poklepou uznale na rameno. Ale úplně nakonec se ta tvář, která je pro vesmír slastí nebo hrůzou, musí přece obrátit ke každému z nás s výrazem jednoho či druhého: buď nám udělí nevýslovnou slávu, anebo na nás uvalí hanbu, kterou není možno nikdy smýt ani napravit. Onehdy jsem

četl v nějakém časopise, že základní věcí je, jak smýšlíme o Bohu. Jako je Bůh nade mnou, toto tedy základní věcí určitě není! Důležitější, ba nekonečně důležitější je, jak Bůh smýšlí o nás. Opravdu, není důležité, jak my smýšlíme o něm, jde pouze o to, jak on smýšlí o nás. Je psáno, že se před ním objevíme, že budeme před ním stát a budeme zváženi. Příslib slávy je příslib neuvěřitelný, umožněný jen Kristovým spásným dílem, že někteří z nás, že ti z nás, které si skutečně zvolil, takové přezkoušení vskutku přečkají, že dojdou souhlasu, že se Bohu zalíbí. Zalíbit se Bohu..., být součástí Božího štěstí..., být milován Bohem – nejen pouze politován! Být Bohu milý, jako je umělci milé jeho dílo, jako je otci milý syn – zdá se to nemožné, jako břímě slávy, které naše myšlení dokáže sotva unést. Ale je tomu vskutku tak.

A teď dejte pozor, co se stane. Jestliže jsem odmítl autoritativní a biblickou představu slávy a lpěl tvrdošíjně na své matné, zamžené touze, která byla na počátku mým jediným ukazatelem k nebi, nemohl jsem zahlédnout vůbec žádnou vazbu mezi touhou a křesťanským zaslíbením. Ale nyní, když jsme vysledovali, co se nám jevílo v posvátných knihách záhadné a odpudivé, shledávám při ohlednutí ke svému velkému překvapení, že spojení je dokonale jasné. Sláva, v jakou mě křesťanství učí doufat, rázem zcela uspokojuje mou původní touhu a objevuje v ní podstatný prvek, kterého jsem si dříve nepovšiml. Když jsem na okamžik přestal uvažovat o svém vlastním chtění, začal jsem lépe poznávat, co skutečně chci. Když jsem se před několika minutami pokoušel popisovat naše duchovní touhy, pomíjel jsem jednu z jejich nejpodivuhodnějších charakteristik. Obvykle ji zpozorujeme právě v okamžiku, kdy naše vlastní vidina pohasíná, když doznívá hudba anebo když krajina pobude svého nebeského osvětlení. Pocity,

kteří následují poté, popsal velmi dobře Keats jako „cestu domů ke svému obvyklému já“. Víte, co mám na mysli. Na pár minut jsme měli iluzi, že k tomu skvoucímu světu patříme. Pak se probudíme a zjistíme, že nic takového neexistuje. Jen jsme přihlíželi. Krása se na nás usmála, ale ne aby nás přivítala. Její tvář se obrátila naším směrem, ale nevnímala nás. Nejsme přijati, nejsme přivítáni, nejsme vyzváni k tanci. Můžeme jít, když se nám zlíbí, můžeme zůstat, dokážeme-li to. „Nikdo nás neznámkuje.“ Vědec může odpovědět, že většina věcí, které nazýváme krásnými, je neživá, a proto nepřekvapuje, že si nás nevnímají. To je pravda, jenže já nemluví o předmětech fyzických, ale o onom nepopsatelném, jehož posly se ty věci na okamžik staly. A část té trpkosti, smíšené se sladkostí oné zprávy, zodpovídá za skutečnost, že jen zřídka míváme pocit, že je zpráva určena nám. Je spíš něčím, co jsme nějak přeslechl. Tou trpkostí ovšem míním bolest, ne odpor a rozmrzelost. Stěží se odvážíme položit otázku, proč zůstáváme nepovšimnuti. Ale my bez odpovědi hyneme, soužíme se. Pocit, že se s námi v tomto vesmíru zachází jako s cizinci, je touhou po uznání, po nalezení odpovědi, po překlenutí propasti zející mezi námi a skutečností. Tento pocit je součástí našeho bezútěšného tajemství. Z tohoto hlediska příslib slávy v popsaném smyslu určitě úžasně navazuje na naši hlubokou touhu. Neboť sláva znamená jednotu, přijetí Bohem, odpověď, uznání, přivítání v jádru všehomíra. Dvěře, na něž jsme klepali celý život, se nám konečně otevírají.

Možná to není ten nejvhodnější způsob, popisujeme-li slávu jako skutečnost, že si vás Bůh „povšimne“, ale je to velice blízké novozákonnímu jazyku. Svatý Pavel neslibuje těm, kdo milují Boha, že ho – jak bychom očekávali – poznají. Naopak slibuje jim, že „budou od něho poznáni“ (1K 8,3). Je to zvláštní zaslíbení. Což Bůh nezná všechny

věci po věky věků? Hrozivě se však ten slib mění v jiném textu Nového zákona. Jsme v něm varováni: Až budeme stát před tváří Boží, může každý z nás uslyšet jeho odmítavá slova: „Odejděte ode mne! Neznám vás!“ V určitém smyslu, který intelekt jen temně tuší a který city nedokážou snést, můžeme být vyhnáni z přítomnosti toho, který je všudypřítomný, můžeme být vymazáni z paměti toho, který je vševědoucí. Můžeme být ponecháni zcela a naprosto *venku* – zahnáni, zapuzeni, s nekonečnou platností nevýslovně nepovšimnuti. Naproti tomu můžeme být zavoláni dovnitř, přivítáni, přijati, uznáni. Každý den přecházíme mezi těmito dvěma neuvěřitelnými možnostmi po ostří břitvy. Zřejmě tedy naše celoživotní nostalgie, naše touha po opětném sjednocení s něčím ve vesmíru, od čeho se nyní cítíme definitivně odříznuti, touha být na vnitřní straně dveří, které odevždy obhlížíme jen zvenčí, není jen jakási neurotická představa, ale ten nejpravdivější ukazatel naší reálné situace. A být konečně pozván dovnitř by bylo slávou i poctou přesahující všechny naše zásluhy, zhojením naší staré bolesti.

Což mě přivádí k druhému smyslu slávy – slávy jako jasu, skvostnosti, zářivosti. Máme svítit jako slunce, má nám být dáno stát se „hvězdou jitřní“. Myslím, že začínám chápat, co to znamená. Svým způsobem nám Bůh Jitřenku už daroval: když si ráno přivstanete, můžete si vyjít a radovat se z daru mnoha krásných jiter. Můžete se zeptat: A co víc chceme? Jenže my chceme o tolik víc! Chceme něco, čeho si estetické knihy všímají jen nepatrně. Jen básníci a mytologie o tom vědí všechno. My nechceme krásu jen *vidět*, i když Bůh ví, že i to už je nesmírná, neskonalá štědrost. Chceme něco jiného, co můžeme jen stěží odít do slov – chceme být s krásou, kterou *vidíme*, sjednoceni, chceme s ní splynout, vstřebat ji do sebe, koupat se v ní, stát se její součástí. Proto

jsme osídlili vzduch a zemi a vodu bohy a bohyněmi, vílami a skřítky – abychom se v nich mohli radovat z krásy, milosti a moci, jichž je příroda obrazem. Neboť i když my se z nich neumíme dostatečně radovat, tyto projekce mohou. Právě proto nás básníci tak líbezně klamou: vyprávějí, jak západní vítr může opravdu zavanout do lidské duše – ale on nemůže. Vypravují, že „krása zrozená z šumějícího zvuku“ se může položit na obličej – ale ona přece nemůže. Nebo aspoň ne prozatím. Protože vezmeme-li představy Písma vážně, jestli uvěříme, že nám Bůh jednoho dne dá „hvězdu jitřní“ a *oblékne* nás do skvostnosti sluneční záře, pak se můžeme domnívat, že jak pradávné mýty, tak moderní básnictví, stejně falešné jako historie, se mohou velmi přiblížit pravdě jako proroctví. V současnosti jsme vně onoho světa, jsme na špatné straně dveří. Rozeznáváme svěžest a čistotu jitra, ale ony samy nás neosvěží ani neočistí. Nemůžeme s nimi smíchávat skvosty, jež vidíme. Všechny listy Nového zákona však přinášejí zvěst, že vždycky tomu tak nebude. Jednoho dne, bude-li Bůh chtít, se dostaneme *dovnitř*. Až se lidské duše stanou v dobrovolné poslušnosti tak dokonalými jako neživá stvoření ve své neživotné poslušnosti, pak na sebe vskutku obléknou jeho slávu nebo spíše onu větší slávu, jejíž je příroda pouhým prvním náčrtem. Neboť si nesmíte myslet, že vám předkládám nějakou pohanskou představu o tom, že mě do sebe vsřebá příroda. Příroda je smrtelná, my ji přežijeme. Až pominou všechna slunce a všechny hvězdné mlhoviny, každý z vás bude přece stále živ. Příroda je jen představa, obraz, symbol, náznak. Je to však symbol, k jehož použití mě vyzývá Písmo. Jsme pozváni, abychom přírodou prošli, abychom postoupili až za ni, do té nádhery, kterou ona tak nedokonale odráží.

A tam, až tam za přírodou, okusíme ovoce ze stromu života. V současnosti, když se znovu narodíme v Kristu, duch

v nás žije přímo z Boha. Mysl a ještě víc tělo však přijímají život z něho v tisících stupních přibuzenství skrze naše předky, skrze naši potravu, skrze všechny prvky. Slabé, vzdálené výsledky oněch energií, které Boží tvořivé nadšení vložilo do hmoty, když tvořil světy, jsou tím, co nyní nazýváme fyzickými požitky, ale i tak jsou jen filtrovány, neboť příliš přesahují naše současné schopnosti. Jaké by to bylo ochutnat z pramene toho proudu, o němž i jeho dolní tok svědčí, jak je opojný.

A přece věřím, že právě toto leží před námi. Celý člověk má pít blaho z pramene radosti. Jak řekl svatý Augustin, okouzlení spasené duše bude „přetékat“ do oslaveného těla. Ve světle našich nynějších omezených a pokažených chutí si nemůžeme ani představit *torrens voluptatis*, tuto záplavu rozkoše, a každého co nevázněji varuji, aby to nezkoušel. Ale musím se o ní zmínit, abych vytlačil myšlenky ještě víc zavádějící, myšlenky, že to, co je spaseno, je pouhý duch nebo že vzkříšené tělo žije v tupé necitlivosti. Tělo bylo učiněno pro Pána, takže tyto tísnivé představy jsou nepřesné.

Až do té doby ovšem kříž předchází korunu a zítra je pondělní ráno. V nelítostných zdech světa se nám rozevřela štěrbina a my jsme pozváni, abychom následovali svého velkého Kapitána *dovnitř*. Je ovšem podstatné, abychom ho následovali. Je-li tomu tak, můžete se zeptat, jaký praktický dopad tedy mají všechny spekulace, jimž jsem zde popustil uzdu? Mohu pomyslet přinejmenším na jeden. Může být, že každý přemýšlí příliš o své vlastní pozdější slávě. Ale možná zřídka a stěží přemýšlí do hloubky o slávě svého bližního. Na má záda by měla být denně nakládána váha, tíha či břímě slávy mého bližního, břímě tak těžké, že je dokáže unést jen pokora, kdežto hřebety pyšných se pod ním zlomí. Je velice závažné žít ve společnosti budoucích

bohů a bohyň a připomínat si, že i ta nejnudnější a nejméně zajímavá osoba, s níž rozmlouváte dnes a v této chvíli, se jednoho dne může stát bytostí hodnou uctívání. Mohla by ovšem také vzbudit hrůzu či zkázu, s jakou se nyní setkáváte, pokud vůbec, jen v děsivém snu. Po celý den si vzájemně pomáháme k dosažení jednoho či druhého cíle. A právě ve světle těchto ohromujících možností bychom měli vést všechna vzájemná jednání s úctou a obezřelostí, jaká jim náleží, v jejich světle bychom měli uzavírat přátelství, prokazovat lásku, hrát všechny hry a provádět všechnu politiku. Neexistují žádní *obyčejní lidé*. Nikdy nemluvíte s pouhými smrtelníky. Národy, kultury, umění, civilizace – ty všechny jsou smrtelné a jejich život ve srovnání s naším jepičí. Ale žertujeme a spolupracujeme s nesmrtelnými bytostmi, ženíme se a vdáváme za nesmrtelníky, kritizujeme a vykořisťujeme ty, kteří jsou nesmrtelnými děsivými lidmi či neskonale drahocennými klenoty. Neznamená to, že máme být ustavičně vážní. Musíme se i pobavit. Ale naše veselí musí být toho druhu (neboť to je vpravdě ten nejveselejší druh), jaký existuje mezi lidmi, kteří berou jeden druhého od začátku vážně, tedy bez uštěpačnosti, bez nadřazenosti, bez drzosti. A naše dobrosrdečnost musí být skutečně vzácnou láskou, hluboce vnímavou vůči hříčům, ale láskyplnou k hříšníkovi – nemá tedy být pouhou snášenlivostí nebo shovívavostí, která paroduje lásku stejně jako uštěpačnost paroduje veselí. Vedle Nejsvětější Svátosti je váš bližní to nejsvětější, co můžete vnímat svými smysly. Je téměř stejně svatý jako ona, neboť v bližním se skutečně skrývá Kristus *vere latitat* – Kristus Oslavitel a Oslavený, Sláva sama.

Kázání v kostele Panny Marie v Oxfordu.

Dobré dílo a dobré skutky

„Dobrý skutek“ v množném čísle je výraz mezi dnešními křesťany daleko známější než výraz „dobré dílo“. Dobré skutky znamenají hlavně dávání almužny nebo „pomáhání ve farnosti“. Jsou něco úplně jiného než jednotné číslo „dílo“. Dobré skutky nemusí být nutně dobrým dílem, jak může vidět kdokoliv, kdo si prohlédne některé z předmětů vystavených k prodeji na bazarech k dobročinným účelům. Ty s naším příkladem vůbec neladí. Když náš Pán poskytl chudým svatebčanům nějakou láhev vína na připítek, udělal nejen dobrý skutek, ale také dobré dílo, neboť to víno vskutku stálo za vypití. Jenže zanedbání „dobrého“ v našem „díle“, v naší práci těmto předpokladům neodpovídá. Apoštol říká, že každý musí nejen pracovat, ale že musí pracovat „dobře“.

Myšlenka dobrého díla mezi námi docela nevymřela, obávám se však, že ani pro zbožné lidi není obzvlášť charakteristická. Našel jsem ji mezi uměleckými truhláři, mezi ševci a mezi námořníky. Nemá vůbec smysl pokoušet se ohromit staré námořníky novým parníkem, který je tou největší a nejdražší lodí, jaká kdy plula po moři. Oni si prohlédnou její „konstrukci“ a předpovědí, jak se bude chovat na rozbouřeném moři. O dobrém díle hovořovali také umělci, ale ti o něm mluví stále méně. Začínají dávat přednost výrazům jako „významné“, „důležité“, „současné“ či „odvážné“ dílo. A to podle mne nejsou dobré příznaky.

Velké množství lidí ve všech průmyslově vysoce rozvinutých společnostech se však stává obětí situace, která od začátku myšlenku dobrého díla téměř vylučuje.